

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Diplomantka: Bc. Pavla Vamberová
Název práce: „Aktivisté dál visí ve větvích“: Mediální obraz environmentálních aktivistů
Případová studie protestů proti kácení v Národním parku Šumava v letech 1999 a 2011
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Katedra sociální a kulturní ekologie. Praha, 2014.
Vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák
Konzultantka: PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Bc. Veronika Špátová se rozhodla ve své absolventské práci zkoumat mediální obraz environmentálních aktivistů v českém tisku v souvislosti se dvěma protestními akcemi proti kácení stromů v Národním parku Šumava. Aby svého cíle dosáhla, zvolila si metodu obsahové analýzy doplněné o kvalitativní prvky. Autorka vychází z teoretických předpokladů sociálního konstruktivismu a dále se hlásí ke konceptu medializace, který podle ní vystihuje úlohu médií při zprostředkování reality. Dále svou práci teoreticky zasazuje do odborných debat o sociálních hnutích, specificky tzv. nových sociálních hnutích, přičemž klade důraz na roli médií v aktivitách těchto hnutí a rozebírá jejich hlavní proudy. Po teoretické kapitole se věnuje specifickým podmínkám médií a environmentálního v České republice a postupuje analogicky k předchozí části, když postupně popisuje českou mediální krajinu, místní dějiny a současný stav environmentálního hnutí, hlavní názorové pozice v českém diskursu o životním prostředí a končí charakteristikou šumavských protestů. Následuje výzkumná část práce, v níž se autorka hlásí k metodě obsahové analýzy, kterou provedla na dvou zástupcích tištěných médií – MF Dnes a Právu. Autorka popisuje sestavení výzkumného vzorku, stanovuje výzkumnou otázku („Jaký byl mediální obraz environmentálních aktivistů v průběhu dvou blokád proti kácení v Národním parku Šumava?“, s. 70) a hypotézy. Ke zvoleným indikátorům (aktér, téma, citace, objekt sdělení, směr argumentu a číslo stránky) vypisuje jejich operacionalizaci. Při interpretaci výsledků dochází k závěrům, že aktivisté patřili k častým, i když nikoliv k hlavním aktérům a oproti představitelům správy NPŠ se častěji ocitali v roli pasivních (necitovaných) objektů sdělení. Aktivisté jako aktéři podle autorky byli uváděni během první blokády poměrně vyváženě v pozitivních, neutrálních i negativních definicích, během druhé blokády však negativní směřování argumentace převládalo. Autorka však tyto poznatky promítá také na časovou osu a přichází se závěrem, že negativní směřování argumentace se týká především samotného období blokád. Pokud jde o prostor, který aktivisté v médiích dostávali, autorka neshledala, že by byl výrazně menší než prostor poskytnutý jejich oponentům. Rozdíly však našla v míře pozornosti a důležitosti, které média environmentálnímu hnutí poskytovala – během druhé blokády to bylo více než v prvním případě. Politická orientace se do způsobu reprezentování environmentálního hnutí výrazněji nepromítla, pokud jde o prostor jim věnovaný, avšak mnohem více negativních definic našla v Právu, jež tíhne k levicové politice.

Teoretickou část práce považuji za relativně zdařilou, výhrady a otázky mám pouze u části věnované teorii médií. Na straně 16 autorka píše: „Koncept sociální konstrukce reality [...] začal být chápán i v obecnějším smyslu, než jak jej původně Berger s Luckmannem zamýšleli, když psali spíše o konstrukci reality na úrovni jedince.“ S tímto tvrzením zcela nesouhlasím – Berger s Luckmannem se hlásili k dialektickému pojetí a dokonce samotné členění jejich zásadní knihy to ukazuje – východiskem je jak jedinec, tak společnost. Je to pro ně zásadní téma – nevím, zda došlo k nepochopení či nedostatečnému prostudování této literatury. Podobně špatně interpretována jsou na s. 17 interpretovány normativní teorie tisku.

Nedá se rozhodně říci, že by je McQuail (navíc v učebnicovém textu) zastával. Normativní teorie koneckonců nikdy nebyly zamýšleny jako akademické koncepty, ale jako popis nároků na media, které si kladou různá politická zřízení. Zarážející také je, že poté, co svou práci zasazuje do sociálně-konstruktivistického přístupu, na str. 23 se autorka hlásí ke konceptu medializace (což je zcela jiná úroveň abstrakce) a klade jej do protikladu k sociálnímu konstruktivismu: „Budu vycházet právě z konceptu medializace, který předpokládá vliv médií na veřejnou sféru a na politiku, avšak nehledí na média jako na tvůrce reality, ale jako na její zprostředkovatele.“ Části věnované sociálním hnutím a především kapitola věnovanou českým realitám však považuji za dobře zpracované. Je poznat, že zde leží skutečný akademický zájem autorky, která v těchto pasážích poskytuje dobře strukturovaný vhled do problematiky.

Zásadnější výhrady mám k výzkumné části. Na jednu stranu autorka, když si volí obsahovou analýzu, prohlašuje (s. 64): „Důvodem je, že při použití této metody na rozdíl od kvalitativních postupů je možno zpracovat poměrně velké množství textu a výsledky je možné statisticky analyzovat.“ Na stranu druhou pak zvolila kvótní metodu pro výběr vzorku (přičemž neuvádí přesnější informace o celkové populaci, na základě které stanovila kvóty) a poté – po pravdě – konstatuje (s. 70), že v jejím výzkumu „se v případě hypotéz nejedná o statistické hypotézy, které by bylo možné testovat metodou testování statistických hypotéz.“ Zvolení kvótního výběru není, dle mého názoru, dostatečně zdůvodněno. Pokud chtěla autorka omezit množství článku ve svém vzorku, mohla zcela legitimně získat reprezentativní soubor pomocí systematického náhodného výběru i při zachování takového objemu dat, jejichž zpracování lze v rozumné míře očekávat od jediné výzkumnice v rámci absolventské práce. Nebo autorka mohla aspoň explicitně postupovat pouze na úrovni explorativní obsahové analýzy a pracovat namísto hypotéz pouze s výzkumnými otázkami. Přestože při kvótním výběru nemá příliš smysl počítat hodnotu p (i když i tak se k tomuto kroku v praxi někdy přistupuje), neboť data nejsou reprezentativní, v rámci analýzy jednotlivých kategorií mohla autorka uvádět hodnoty vztahu mezi nominálními proměnnými (např. Cramerovo V). Chápu snahu autorky propojit kvalitativní a kvantitativní prvky, domnívám se ale, že k tomu nezvolila vhodný postup. Pokud jí šlo o kvalitativní analýzu „informačně nasycených“ článků, mohl to být krok nezávislý na kvantitativní analýze. Případně mohla články vhodné pro kvalitativní analýzu identifikovat na základě analýzy obsahové – to by ovšem byl problém, neboť ve své kódovací knize kromě názvu deníku a čísla strany zcela postrádá další nezbytné identifikační proměnné! Vzhledem k tomu, že autorka zvládá práci se softwarem pro kvalitativní analýzu, bylo by možná lepší celý výzkum koncipovat kvalitativně, to už je ale bezpředmětné. Další výtku mám proti kritériu „informační nasycenosti“ v situacích, kdy se autorka vyjadřuje o míře objektivity. Míra objektivity je normativní kritérium pro zpravodajství, autorka však uvádí, že do vzorku zahrnula i názorové články. A i kdyby se skutečně soustředila pouze na zpravodajství, pak (nespecifikovaná) délka článku, již použila jako indikátor „informační nasycenosti“, s největší pravděpodobností zkreslil vzorek v tom smyslu, že v něm byly nadreprezentovány články, které poskytovaly prostor oběma/více stranám sporu – je totiž rozumné předpokládat, že na větším prostoru se mohlo vyjádřit více stran, zatímco u krátkých zpráv by se preference jedné strany sporu mohla vyjevit výrazněji. Abych však svůj posudek zakončil i kladným postřehem, uvítal jsem zjištění (byť statisticky nevýznamné), jež ukázalo rozdíl v referování o environmentálním aktivismu v průběhu času. Oceňuji autorčinu analytickou schopnost, když vyšší podíl negativních definic nalezených v průběhu samotné přímé akce přikládá na vrub nesouhlasu s metodou protestu, nikoliv nezbytně s jeho cíli. Rovněž si cením postřehu, že v referování o ochraně životního prostředí dochází ke strukturálnímu konfliktu mezi temporalitou médií a temporalitou environmentálních snah a dokonce samotnou temporalitou přírodních procesů.

Pokud jde o strukturu samotné práce, jednotlivé části jsou poměrně vyvážené. Literatura je dostatečně rozsáhlá, zahrnuje cizojazyčné tituly. Chybí v ní však analýzy, kterými se autorka mohla inspirovat a které by ji pomohly odvodit hypotézy z dosavadního stavu vědění, nikoliv ze selského rozumu. Celkový dojem z práce je, že splňuje předpoklady k obhajobě. Autorka demonstruje své analytické schopnosti a pochopení žánru absolventské práce. Formálně dobře pracuje s literaturou. Na několika místech poskytuje dobrý přehled o problematice environmentálního aktivismu a jeho problematickém mediálním obrazu. Diplomantka je také dobře obeznámena s metodologií obsahové analýzy, praktické osvojení jejích postupů ve výzkumu však neprokázala s jednoznačnou přesvědčivostí.

Práci doporučuji hodnotit v bodovém rozmezí 8-10 bodů, dle obhajoby.

V Praze dne 1. září 2014

PhDr. Radim Hladík, PhD.
IKSŽ/ISS FSV UK